

Μια περιβαλλοντική προσέγγιση με φόντο την Αειφορία

Ελένη Φανιουδάκη
Καθηγήτρια Αγγλικής Γλώσσας,
Μέλος Π.Ο. Κ.Π.Ε. Αρχανών- Ρούβα-Γουβών
fena92@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση από το ίδιο το ξεκίνημά της και από την ίδια τη φύση της είναι μια εναλλακτική κι όχι παραδοσιακή εκπαιδευτική διαδικασία που στοχεύει στην ανατροπή στη συμπεριφορά μας, προς μια πιο φιλική για το περιβάλλον. Τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αι. γίνεται φορέας καινοτόμου κοινωνικής και εκπαιδευτικής αλλαγής και διευρύνεται από την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΑΑ), η σύνδεση της οποίας με την εκπαίδευση την οδηγεί στο να ενσωματωθεί με την Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΕΑ), μια διαρκή διαδικασία σε όλη τη ζωή του ανθρώπου. Η σπουδαιότητα της επισημαίνεται τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και σε πανελλαδικό επίπεδο, καθώς υπάρχουν επιστήμονες, ειδικοί, βιβλιογραφία, εμπειρία και διαρκής αναζήτηση. Στην Ελλάδα, θεσμούς στήριξης από τα πρώτα βήματα της ΠΕ, αποτελούν τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) και οι Υπεύθυνοι Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Σχολικών Δραστηριοτήτων. Σήμερα, το Αειφόρο Σχολείο κερδίζει συνεχώς έδαφος. Πρόκειται για ένα καινοτόμο σχολείο στην υπηρεσία της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προάγει την αειφορία και τον πολιτισμό και διαμορφώνει ενεργούς και δημιουργικούς πολίτες.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ: Θεωρία της ΠΕ και της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Αειφορία, ΚΠΕ, Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, Αειφόρο Σχολείο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, το όνομα της οποίας προήλθε από τον ορισμό του Harvey, *MERE: Man-Environmental Relationship Education (1977)*, προωθεί την αντίληψη και το ενδιαφέρον για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεξάρτηση σε αστικές και αγροτικές περιοχές. Παρέχει σε κάθε άτομο δυνατότητα απόκτησης γνώσεων, αξιών, στάσεων, αφοσίωσης και δεξιοτήτες προκειμένου να προστατεύει και να καλυτερεύσει το περιβάλλον, συμβάλλοντας στη δημιουργία προτύπων συμπεριφοράς ατόμων, ομάδων, κοινωνιών προς αυτό, καθώς η διαδικασία απόκτησης δεξιοτήτων και η τροποποίηση στάσεων και συμπεριφορών είναι αναγκαίες για την κατανόηση της σχέσης του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντος (Αποστολάκης και Σφακιανάκη, 2006). Δημιουργήθηκε τον 19^ο αι. ως κίνημα Εκπαίδευσης για τη Διατήρηση της Φύσης, ενώ τον 20^ο αι. οι καινοτόμες προσεγγίσεις διατήρησης της φύσης στο περιβαλλοντικό και εκπαιδευτικό πεδίο επηρέασαν τη συγκρότηση της. Συγκεκριμένα, η ΠΕ κάνει δυναμική παρουσία τη δεκαετία του '30 με θέματα ευαισθητοποίησης και διαχείρισης των φυσικών πόρων, αλλά τη δεκαετία του '60 υπάρχει η αντίληψη αλληλεπίδρασης όλων των

παραγόντων φύσης και κοινωνίας. Τότε ουσιαστικά γεννήθηκε, στο πλαίσιο ενός περιβαλλοντικού κινήματος από ρεύματα εκφρασμένα στις έννοιες: φύση-περιβάλλον-αιεφορία, εμπλουτισμένα με ιδέες, επιστήμη, τεχνολογία, οράματα, αξίες της εκάστοτε εποχής (Φλογαίτη, 2006). Τη δεκαετία του '70 αρχίζει να αναγνωρίζεται ως αναγκαιότητα και να θεσμοθετείται μέσω συνέδριων και συναντήσεων που καθόρισαν τους στόχους της και την αναγκαιότητα συμπερίληψης της στα εκπαιδευτικά συστήματα. Τη δεκαετία του '80 αποκτά χαρακτηριστικά σφαιρικής, ολιστικής και διεπιστημονικής εκπαίδευσης, ενώ στην Ελλάδα θεσμοθετείται το 1990 (Flogaitis & Alexoroulou, 1991).

Η έννοια που προσδιορίζει την ΠΕ από τη δεκαετία του '90, είναι η Αειφορία, η οποία είναι γενικότερη του περιβάλλοντος καθώς ενσωματώνει περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία, και πολιτική. Ειδικότερα, το 1987 διατυπώνεται επίσημα ο όρος «*Αειφόρος Ανάπτυξη*» από τα Ηνωμένα Έθνη και δέκα χρόνια αργότερα εμπλουτίζεται επίσημα με την έννοια της Αειφορίας, ως βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη της (UNESCO, 1988). Άρρηκτα συνδεδεμένη πια μαζί της, μετά τη συνδιάσκεψη του Ρίο το 1992, θεωρείται ότι η εκπαίδευση είναι ο θεσμός με τον οποίο η κοινωνία μπορεί να στηρίξει την Αειφόρο Ανάπτυξη (UNCED, 1992) και η ΠΕ μπορεί να λειτουργήσει ως μια εκπαίδευση για την Αειφορία (Flogaitis, 1998). Η διάσκεψη κορυφής για την «*Αειφόρο Ανάπτυξη*», στο Γιοχάνεσμπουργκ 2002, την παγιώνει, ενώ στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ συστήνεται η αφιέρωση της δεκαετίας 2005-2014 στην εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, την οποία υλοποίησε η UNESCO από το Μάρτη του 2005. Στα πλαίσια της δεκαετίας μαζί με την UNESCO συνέπραξε και το Διεθνές Δίκτυο ENSI (Περιβάλλον και Σχολικές Πρωτοβουλίες, 1986), που αποσκοπούσε στην προώθηση της έρευνας ,στην πολιτική και στη δράση στην εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, ενώ προώθησε την περιβαλλοντική κατανόηση, την ενεργητική προσέγγιση στη διδασκαλία και στη μάθηση και την εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, υιοθετώντας μια συμμετοχική προσέγγιση που ενέπλεκε όλους τους μετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ έδινε έμφαση στην έρευνα, τη δράση και την ολιστική ανάπτυξη του σχολείου (Φλογαίτη και Λιαράκου , 2009).

Η σημερινή αναθεώρηση της ανάπτυξης που ικανοποιεί τις ανάγκες του σήμερα χωρίς να μειώνει την ικανότητα ικανοποίησης των αναγκών του μέλλοντος (Brundtland report 1987), ορίζεται ως *βιώσιμη ανάπτυξη* (sustainable development) και ως *αιεφορική* (αεί φέρω), καθώς σχετίζεται περισσότερο με τη διαχείριση των ανανεώσιμων πηγών (Γεράκης 1990). Επίσης, υπάρχει μια διεθνής συναίνεση γύρω από την ιδέα ότι η επίτευξη της Αειφόρου Ανάπτυξης είναι ουσιαστικά μια συνεχής διαδικασία μάθησης (Φλογαίτη και Λιαράκου, 2009). Συνεπώς, η τάση αυτή στην ΠΕ, να μετεξελισσεται και να μετατοπίζει το κέντρο βάρους από τη φύση στην κοινωνία, από οικολογικές σε κοινωνικοπολιτικές πρακτικές, από τεχνοκρατικές σε εναλλακτικές λογικές, από προσωπικές διεκδικήσεις σε συλλογικές οδήγησε στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία (ΕΠΑ) (Φλογαίτη 2006) μια ριζοσπαστική εκπαίδευση επαγρύπνησης και εγρήγορης.

Η ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΠΕ)

Η συμμετοχή στην ΠΕ συνίσταται στο να παίρνεις μέρος, να μοιράζεσαι την ευθύνη και να εμπλέκεσαι σε κοινές δράσεις, ενώ συνδέεται με την ηθική, αφού η εκπαιδευτική και η μαθησιακή διαδικασία αφορά και επηρεάζει τη ζωή των μαθητών

και το μέλλον τους. Η περιβαλλοντική ηθική στηρίζεται στο σεβασμό στη φύση, στον άνθρωπο και την ανάγκη μιας ποιότητας ζωής προσβάσιμη σε όλους (Unesco, 1978).

Οι όψεις που την χαρακτηρίζουν είναι:

- *εκπαίδευση δια μέσου του περιβάλλοντος*, το περιβάλλον χρησιμοποιείται ως πεδίο μάθησης, απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων, ενώ καλλιεργείται η ανάπτυξη συναισθημάτων ενδιαφέροντος και εκτίμησης για το ίδιο το περιβάλλον.
- *εκπαίδευση για το περιβάλλον*, η γνώση για τη λειτουργία των περιβαλλοντικών συστημάτων και η μάθηση των ποικίλων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις για τη χρήση αυτών των συστημάτων.
- *εκπαίδευση για χάρη του περιβάλλοντος*, ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφορών για ευνοϊκότερες πράξεις διατήρησης του περιβάλλοντος.

Οι *διαστάσεις* της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που αποτελούν εγγενή χαρακτηριστικά της Εκπαίδευσης για την Αειφορία είναι:

1. Η κουλτούρα της *Πολυπλοκότητας*, αναζητείται περισσότερο το βαθύτερο νόημα των ζητημάτων, παρά η αντικειμενική γνώση. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που εντοπίζονται σε ατομικό, σε κοινοτικό και σε κοινωνικό επίπεδο θεωρούνται κοινωνικά προβλήματα που πηγάζουν από τα αντικρουόμενα συμφέροντα ανάμεσα σε ανθρώπους ή κοινωνικές ομάδες σχετικά με τη χρήση των φυσικών πόρων (Schnack, 1998). **2.** Ο *αντικειμενικός στόχος* της είναι η βελτίωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς, η εμπλοκή στα περιβαλλοντικά ζητήματα και η διαμόρφωση κριτηρίων στη λήψη αποφάσεων και επιλογής δράσεων. **3.** Ακολουθείται ένας *κριτικός τρόπος σκέψης* μαζί με τη **4. δυνατότητα εξεύρεσης λύσεων**. **5.** Τέλος, υπάρχει η *προοπτική για δράση*, που επιτρέπει στους μαθητές να συμμετέχουν σε μια μαθησιακή διαδικασία, να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους ικανότητες και να δράσουν. Συνεπώς, οι βιωματικές δραστηριότητες, η εργασία πεδίου και η γενικότερη εμπλοκή του παιδιού με το βίωμα φέρνει όχι μόνο την εμπειρία, τη γνώση, τη βίωση της συγκίνησης και κινεί τη δράση, αλλά οδηγεί και στη μεταγνώση, την προσωπική εμπλοκή στην επίλυση ενός πραγματικού προβλήματος. Πρόκειται λοιπόν για μια συναισθηματική γνώση την «*Εμπειρική Μάθηση*» (Kolb, 1984).

Τα μοντέλα δραστηριοτήτων της ΠΕ είναι: *Μοντέλο εμβολιασμού*, η εξέταση δηλαδή επιμέρους θεμάτων περικλειόμενα σε κλασσικά μαθήματα, εστιάζοντας όμως στην περιβαλλοντική τους διάσταση (UNESCO No 5 1983). Το *Διεπιστημονικό μοντέλο*, όπου μπορούν να συνεισφέρουν όλες οι επιστήμες δομώντας μια ενότητα και διεπιστημονικές προσεγγίσεις εντάσσονται στο υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα, με προϋπόθεση τη συνεργασία των εκπαιδευτικών διαφόρων ειδικοτήτων (Γαρδέλη, 1986). Τέλος το *ολιστικό μοντέλο*, με το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να μελετηθεί μια καθορισμένη φυσική περιοχή.

Η ΠΕ ακολουθεί τη νέα αγωγή που είναι παιδοκεντρική, στηρίζεται στα ενδιαφέροντα των μαθητών, ενώ ο ρόλος του δασκάλου είναι καθοδηγητικός με παρέμβαση ρυθμιστική (Φράγγος, 1977), προτείνει δηλαδή στους μαθητές διαφορετικές δυνατότητες συμμετοχής προκειμένου να επιλέξουν (Φλογαίτη και Λιαράκου, 2009) μέσα σε κλίμα ελευθερίας, φιλικής σχέσης και συσχέτισης πραγματικής ζωής και σχολείου. Ακολουθώντας, οι παιδαγωγικές της μέθοδοι είναι: η *επίλυση προβλήματος*, η *έρευνα/ερωτήσεις*, η *πειραματική μέθοδος*, η *σφυγμομέτρηση*, η *ανάλυση και μελέτη περίπτωσης*, οι *δραστηριότητες προσομοίωσης –παιχνίδια*, τα

παιχνίδια ρόλων, τα παιχνίδια προσομοίωσης, παιχνίδια σε ανοιχτό χώρο, η συζήτηση και η μέθοδος Project (διεκπεραίωση προγράμματος). Η τελευταία, που λέγεται αλλιώς και «η μέθοδος των βιωμάτων» (Κλεάνθους –Παπαδημητρίου 1952), είναι η πιο ολοκληρωμένη μέθοδος καθώς είναι η περισσότερο διεπιστημονική και ολιστική. Πρόκειται για ένα τρόπο ομαδικής διδασκαλίας, στην οποία συμμετέχουν εκπαιδευτικοί και μαθητές ενώ η διδασκαλία σχεδιάζεται, διαμορφώνεται και επιτελείται από όλους τους συμμετέχοντες (Frey, 1986).

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΕΑΑ)

Προκειμένου να αλλάξει η σχέση του ανθρώπου με τη φύση και να διαμορφωθεί μια περιβαλλοντική ηθική, η εκπαίδευση πρέπει να προχωρήσει στη διδαχή ορισμένων αξιών, όπως δικαιοσύνη και υπευθυνότητα στο φυσικό κόσμο (IUCN/UNEP/WWF, 1980, 1991, UNESCO, 1992). Η Αειφόρος Ανάπτυξη, ως μετεξέλιξη της ΠΕ, που αναδείχτηκε στη διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στο Ρίο το 1992, επιδίωξε να συμφιλιώσει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος. Στην agenda 21 αποτυπώθηκε το παγκόσμιο σχέδιο δράσης γι αυτήν και οι στόχοι της: να ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να επηρεάζει την δυνατότητα ικανοποίησης των αναγκών των μελλοντικών γενεών (15ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΚΠΕ, 2008), ενώ η ενσωμάτωσή της στη Δεκαετία της Εκπαίδευσης από τα Ηνωμένα Έθνη, είχε σκοπό να συμπεριληφθούν οι αξίες της σε όλες τις διαστάσεις της εκπαίδευσης, προκειμένου να επιτευχθούν αλλαγές σε στάσεις και συμπεριφορές (UNESCO, 2005). Παράλληλα, ξεκίνησε η Επιτροπή για την Περιβαλλοντική Πολιτική της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη (UNECE) του ΟΗΕ, που υιοθέτησε την στρατηγική γι αυτήν.

Η ΕΑΑ, είναι μια δια βίου εκπαιδευτική διαδικασία, με τυπικό, μη τυπικό ή άτυπο χαρακτήρα, η οποία ξεκινά από τα πρώτα παιδικά χρόνια και συνεχίζεται ως την ανώτατη εκπαίδευση και την εκπαίδευση των ενηλίκων. Στην ουσία σχετίζεται με το δυναμικό χαρακτήρα της μάθησης, στα πλαίσια της οποίας οι μαθητές δεν αποκτούν μόνο γνώσεις και εμπειρίες για το μέλλον, αλλά διαμορφώνουν τις συνθήκες κατά τρόπο εποικοδομητικό και δημιουργικό (Elliot, 1991). Η ενσωμάτωσή της στη σχολική διαδικασία βασίζεται στην εμπειρική βιωματική μάθηση, με την εξέταση πραγματικών καταστάσεων και η μαθησιακή διαδικασία που οργανώνεται σε εξωτερικά πεδία αποσκοπεί στην κινητοποίηση των μαθητών σε περιβαλλοντικά ζητήματα κοινωνικού χαρακτήρα που δεν προκαθορίζονται στο Αναλυτικό πρόγραμμα, αλλά πηγάζουν από τον προσωπικό τους ενδιαφέρον, τις δεξιότητες και τις ανάγκες. Τα σχολεία που επέλεξαν την ΕΑΑ ως κεντρικό κομμάτι του εκπαιδευτικού τους σχεδιασμού, αποσκοπούν στην ανάπτυξη ενεργούς συμμετοχής και δράσης των μαθητών τους μέσα από τις πολύπλοκες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της με στόχο ένα αειφόρο τρόπο ζωής. Γενικότερα, επαναπροσεγγίζουν όλα τα ζητήματα και τις παιδαγωγικές αρχές υπό το φως της ΕΑΑ, η οποία όμως θα πρέπει να εισχωρήσει στα προγράμματα όλων των επιπέδων, στην επαγγελματική εκπαίδευση, στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στη συνεχή εκπαίδευση στελεχών και υπευθύνων για τη λήψη αποφάσεων (15ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΚΠΕ, 2008).

Θεσμοί στην ΕΑ

Η ΠΕ που υποστηρίχτηκε τόσο από διεθνείς οργανώσεις και περιφερειακούς θεσμούς όσο και από τη βάση (Παπαδημητρίου, 1998) τους εκπαιδευτικούς, που

ενισχύουν το πεδίο αυτό παρά τις δυσκολίες του καινοτόμου χαρακτήρα της (Χρυσαφίδης, 2005), υπήρξε ο προθάλαμος για να περάσουμε στην ΕΑΑ. Σήμερα, υπάρχει μεγάλη κινητικότητα που την χαρακτηρίζει σε διεθνές επίπεδο: σεμινάρια, συνέδρια, συμπόσια, δίκτυα κ.α. (Connect, 1977-2000), έδρες σε πανεπιστήμια, περιοδικά και αρκετή βιβλιογραφία. Στην Ελλάδα επί εικοσαετίας υπάρχει, επίσημα αναγνωρισμένη από το ΥΠΕΠΘ, η Πανελλήνια Ένωση για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕΕΚΠΕ), ενώ βασικός αρωγός στο έργο της ΠΕ είναι τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Επιπροσθέτως, βασικό σκοπό του Προγράμματος Σπουδών της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη αποτελεί η διαμόρφωση του Αειφόρου Σχολείου, δηλαδή του σχολείου το οποίο αποτελεί ένα μοντέλο οργανισμού που προωθεί την Αειφορία και την υιοθετεί στη σχολική ζωή. Εξάλλου τόσο η έννοια της Αειφορίας όσο και το όραμα του Αειφόρου Σχολείου, έχουν αρχίσει να μπαίνουν δυναμικά στην εκπαιδευτική κοινότητα.

Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η εισαγωγή για πρώτη φορά των καινοτόμων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων, μεθόδων και στρατηγικών της ΠΕ στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας βρήκε εφαρμογή στα προγράμματα των ΚΠΕ, που επιχείρησαν να προσδώσουν ανανεωτικό περιεχόμενο στη μάθηση και να συμβάλλουν στην προώθηση της ΠΕ και εν συνεχεία της ΕΑΑ στην εκπαίδευση του τόπου. Η δημιουργία τους συνδέεται ακόμα με το αίτημα για αξιοποίηση των εξωτερικών μαθησιακών περιβαλλόντων και την ανάγκη δημιουργίας εναλλακτικών χώρων διερεύνησης περιβαλλοντικών θεμάτων εκτός τάξης. Βασισμένα στην «Εκπαίδευση για το-, μέσα στο-, για το Περιβάλλον», έχουν υιοθετήσει τη διάσταση αυτή σε μεγάλο βαθμό, στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των προγραμμάτων τους (Ζαχαρίου & Καίλα, 2009). Τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα διαμορφωμένα στο κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον, η συνεργασία με τους Υπεύθυνους ΠΕ, τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές αλλά και τις τοπικές κοινωνίες, αποσκοπούν στο να επιτευχθούν οι στόχοι της Αειφόρου Ανάπτυξης. Αντίστοιχα είναι και τα προγράμματα ΠΕ στα σχολεία που παράλληλα με τα περιβαλλοντικά θέματα εξετάζουν και θέματα ειρήνης, πολιτισμού, δικαιοσύνης, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλληλεγγύης κ.α.

Ο τρόπος λειτουργίας των ΚΠΕ της χώρας ως συνολικό δίκτυο μπορεί κάλλιστα να αποτελέσει ένα παράδειγμα ορθής πρακτικής του εκπαιδευτικού συστήματος μας στο πλαίσιο της ΕΑΑ, όπως αυτό παρουσιάζεται από τη Στρατηγική της UNECE (15ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΚΠΕ, 2008). Στην Ελληνική επικράτεια, είκοσι χρόνια μετά την ίδρυση του πρώτου στην Κλειτορία, είναι αδιαμφισβήτητη η συμβολή των πενήντα ΚΠΕ στους μαθητές και εκπαιδευτικούς και ενήλικες με τα προγράμματα, τα δίκτυα, την επιμόρφωση, την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και την ενίσχυση της κοινοτικής ανάπτυξης.

Αειφόρο Σχολείο

Παρά τις προσδοκίες και τις πρωτοβουλίες που αναπτύχθηκαν για την προώθηση της ΠΕ μέσω του καθοριστικού της θεσμού, του σχολείου, αυτή δεν αποτέλεσε ποτέ μέρος της εκπαίδευσης όλων των παιδιών, καθώς η προώθηση της στο σχολείο βασίστηκε σε ενθουσιώδεις μεμονωμένους εκπαιδευτικούς. Σήμερα καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η μετεξέλιξη της, η ΕΑΑ, να αποτελέσει μέρος της εκπαίδευσης όλων των νέων ανθρώπων με την εμπλοκή του όλου σχολείου «the whole school approach» και την προσδοκία να γίνει μόνιμη πολιτική του (Gough, 2005). Έτσι

αναπτύχθηκε ο όρος «Αειφόρο Σχολείο», στο οποίο η αλλαγή προς την Αειφόρο Ανάπτυξη δεν επιβάλλεται εκ των άνω, αλλά επιδιώκεται να επιτευχθεί με τη συνεργασία όχι μόνο όλων των παραγόντων του σχολείου αλλά και ατόμων και φορέων έξω από αυτό (Παπαδημητρίου, 2009). Χαρακτηριστικό του είναι ότι επιδιώκει, να δημιουργήσει μέσα σε αυτό, μακροχρόνια και σταδιακά, μια περιβαλλοντική κουλτούρα και ένα ήθος προσανατολισμένο προς την Αειφορία. Να καταστήσει το σχολείο ένα οργανισμό μάθησης μέσω του οποίου όλοι όσοι συμμετέχουν σε αυτό θα μπορούν να μαθαίνουν, να δημιουργούν, να ενεργούν, να επιλέγουν με γνώμονα την προάσπιση του περιβάλλοντος και του δικαιώματος όλων μας να ζούμε σε συνθήκες οικονομικής, πολιτιστικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής Αειφορίας. Αφορά παράγοντες όπως το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου και τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης, την οργάνωση, την κουλτούρα και το περιβάλλον του και τις σχέσεις με την ευρύτερη κοινότητα και τους διάφορους φορείς. Επιπλέον εισάγει ένα διαφορετικό μοντέλο για την επαγγελματική εκπαίδευση εκπαιδευτικών μέσα σε ένα πλαίσιο έρευνας δράσης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Τελικά, η ΠΕ είναι μια καινοτόμος παιδαγωγική που βασίζεται στη βιωματική εμπειρία. Μέσα σε αυτήν ενυπάρχουν εν σπέρματι οι έννοιες της ΕΑΑ, μέσω της οποίας πρέπει να βρεθούν οι κατάλληλοι δρόμοι ώστε αποκτώντας ουσιαστικές μαθησιακές εμπειρίες να υπάρξει εκπαίδευση όχι μόνο στο σχολείο αλλά και στις οικογένειες και στις κοινωνικές ομάδες. Σε πρώτη φάση, αναγκαία είναι η ανάλογη κατάρτιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και του σχολικού χρόνου κυρίως στην Ελλάδα.

Η ΕΑ ξεκινάει από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς και συνεχίζεται στους μαθητές με την ελπίδα να επηρεάσει το αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων. Η υιοθέτηση της περιβαλλοντικής πρακτικής εκπαίδευσης, αν και είναι γεγονός στην σχολική πραγματικότητα, χρειάζεται ακόμα αρκετή προσπάθεια κυρίως από την πολιτεία. Για να έχει αντίκρισμα η δουλειά των εκπαιδευτικών και η περιβαλλοντική πληροφόρηση και η ευαισθητοποίηση να περάσει από το σχολείο, στην οικογένεια, στα ΜΜΕ, στην κοινωνία αποτελεσματικά, χρειαζόμαστε νομοθεσία/θεσμούς, τεχνολογία κ.α. Συνεπώς, απαιτείται να δοθεί στην ΕΑΑ η προσοχή που της αξίζει, να οριστεί το θεσμικό πλαίσιο της και να λυθούν τα πολλά προβλήματα όσων υπηρετούν το θεσμό, γι αυτό απαραίτητη είναι η ύπαρξη πολιτικής βούλησης και εθνικής στρατηγικής. Μόνο έτσι θα επιτευχθούν οι στόχοι της Εκπαίδευσης για την Αειφορία (15ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΚΠΕ, 2008).

Τα ΚΠΕ, που ως γνωστόν αποβλέπουν σε έναν πιο αειφορικό τρόπο ζωής, έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αγωγή και στην περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω της αρχικής κατάρτισης των εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων. Οι σημερινές πρακτικές δράσης που ακολουθούν τα συνδέουν με την ΕΑ. Είναι κατάκτηση των ΚΠΕ, το γεγονός ότι τόσα χρόνια σχεδιάζουν και υλοποιούν προγράμματα ΠΕ, ευέλικτα που μπορούν να αναδείξουν ή να συμπεριλάβουν στόχους συναφείς προς την Αειφορία, καθώς βασικός στόχος της ΠΕ και των δράσεων των ΚΠΕ είναι η αλλαγή της νοοτροπίας και των στάσεων των παιδιών απέναντι στο Περιβάλλον και τη ζωή. Για το επιθυμητό αποτέλεσμα όμως είναι απαραίτητη η διεύρυνση της σχέσης των σχολείων που υλοποιούν προγράμματα και ΚΠΕ (επίσκεψη, επικοινωνία, ανατροφοδότηση), καθώς ο χρόνος υλοποίησής τους στο σχολείο είναι μικρός, χωρίς

να χωράει στο αναλυτικό πρόγραμμα και επαφίεται στον ενθουσιασμό και στην καλή διάθεση των εκπαιδευτικών.

Τέλος, όπως διαφαίνεται το Αειφόρο Σχολείο μπορεί να λειτουργήσει ως φορέας αλλαγών στην εκπαίδευση, τόσο με την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών (curricula), όσο και με τη δημιουργία στάσεων ζωής σε μαθητές και εκπαιδευτικούς και γενικότερα με τη συμβολή στην αλλαγή κουλτούρας του σχολείου και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αποστολάκης Δ. και Σφακιανάκη Μ. (2006). «Εναισθητοποίηση και προσέγγιση της τοπικής κοινωνίας του Ν. Ηρακλείου μέσα από τις δράσεις της ΠΕ» 2^ο Συνέδριο Σχολικών Προγραμμάτων ΠΕ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αθήνα, 15-17 Δεκεμβρίου.
- Γαρδέλη, Σ. (1986), « Περιβαλλοντική Κοινωνική Εκπαίδευση », Λόγος και Πράξη, τ.28.
- Ζαχαρίου, Α. & Καϊλα Μ. (2009). *Η Συμβολή της Μη –Τυπικής Εκπαίδευσης στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη :Το Παράδειγμα των ΚΠΕ.*
- Κλεάνθους –Παπαδημητρίου Μ. (1952). *Η Νέα Αγωγή –Θεωρία και Μέθοδοι* Αθήνα.
- Παπαδημητρίου, Β. (2009). *Αειφόρο Σχολείο*, 4^ο συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ, Θεσσαλονίκη Πρακτικά 15^ο Πανελληνίου Συνεδρίου ΚΠΕ (2008), Κλητορία
- Φλογαίτη Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις (Ελληνικά Γράμματα).
- Φλογαίτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φλογαίτη Ε. και Λιαράκου Γ. (2009). *Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, από την Αειφορία στην Πράξη*, Αρχάνες ΚΠΕ ΑΡΧΑΝΩΝ.
- Φράγγος Χ. (1977). *Ψυχοπαιδαγωγική*, Gutenberg, Αθήνα.
- Χρυσαφίδης, Κ. (2005). «*Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αντικείμενο Δράσης και Διδακτική Προσέγγιση*». Αθήνα, Gutenberg.
- Brundtland Commission Report (1987). *World Commission on Environment and Development*.
- Connect (1977-2000). Paris: UNESCO.
- Elliott, J (1991). *Environmental Education in Europe: Innovation, Marginalization or Assimilation, In Environment, School and Active Learning*. CERI- OECD Paris.
- Flogaitis, E. (1998). “*The CONTRIBUTION OF Environmental Education in sustainability*”. In: M. Scoullou(ed), *Environment and Society: Education and Public Awareness for Sustainability*, Proceedings of the Thessaloniki International conference for Unesco and the Government of Greece (December 1997).
- Flogaitis E. & Alexopoulou I. (1991). *Environmental Education in Greece European Journal of Education*.
- Frey K. (1986). *Η Μέθοδος Project. Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο Σχολείο*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη
- Gough, A (2005) *Sustainable School : Renovating Educational Processes, Applied Environmental Education and Communication* 4,339-351
- Harvey Gary D. (1977). *A Conceptualization Environmental Education*
- IUCNZ/ UNEP/ WWF (1980). *World Conservation Strategy: Living Resource Conservation for Sustainable Development*. Gland, Switzerland: IUCN/UNEP/WWF

- IUCN /UNEP/WWF (1991). *Caring for the Earth: A strategy for Sustainable Living*. Gland, Switzerland: IUCN/UNEP/WWF.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning – experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Schnack, K. (1998). *Why Focus on Conflicting Interests in Environmental Education?* In M. Ahlberg & W.L. Filho (Eds) *Environmental Education for Sustainability: Good Environment, Good Life*. Frankfurt: Peter Lang, 83-96.
- UNCED (1992). *Agenda 21: Programme of Action for Sustainable Development, Rio Declaration on Environment and Development*. UNCED, Rio de Janeiro, Brazil.
- UNECE (2005). *UNECE Strategy for Education for Sustainable Development, adopted in UNECE (2006), Indicators for Education for Sustainable Development Progress report on the work of the expert group, Geneva 4-5 December. 2006, Vilnius, 17-18 March 2005*, www.unece.org/env/esd/Strategy&Framework.htm.
- UNESCO (1997). *Διακήρυξη της Διεθνούς Διάσκεψης της Θεσσαλονίκης*, 8-12 Δεκεμβρίου 1977 «Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των πολιτών για την Αειφορία».
- UNESCO (1978). *Intergovernmental Conference on Environmental Education, Tbilisi (USSR, 14-26 October 1977), Final Report*. Paris: UNESCO.
- UNESCO, (1992) *United Nations Conference on Environment and Development: Agenda 21*. Switzerland: UNESCO.
- UNESCO (2005) *Un Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014. International Implementation Plan*, Paris : UNESCO.
- UNESCO– UNEP (1983). *International Environmental Education Series*, No 5.